

NORGES HØYESTERETT

Den 9. juni 2010 avsa Høyesterett dom i

HR-2010-00982-A, (sak nr. 2010/406), straffesak, anke over dom,

A (advokat John Christian Elden)

B (advokat Arild Dyngeland)

mot

Den offentlige påtalemyndighet (statsadvokat Benedicte Hordnes)

STEMMEGIVNING :

- (1) Dommer **Støle**: Saken gjelder straffutmåling for grov menneskehandel til prostitusjon.
- (2) Gulating lagmannsrett avsa 14. desember 2009 dom, som for de tiltalte som er parter for Høyesterett, har slik domsslutning:

”4. A, født 10.1.1984, frifinnes for overtredelse av straffeloven § 227 første straffalternativ.

5. A, født 10.1.1984, dømmes for overtredelse av straffeloven § 224 første ledd bokstav a, annet ledd bokstav a og b, jf. første, tredje og fjerde ledd, samt for de forhold som er rettskraftig avgjort ved tingrettens dom, alt sammenholdt med straffeloven § 62 første ledd, til fengsel i 2 – to – år og 10 – ti – måneder. Til fradrag i fengselsstraffen kommer 448 – firehundreogførtiåtte – dager for utholdt varetekt.

6. **B, født 31.7.1973, dømmes for overtredelse av straffeloven § 224 første ledd bokstav a, annet ledd bokstav a og b jf. første tredje og fjerde ledd, og overtredelse av straffeloven § 227 første straffalternativ, alt sammenholdt med straffeloven §§ 61 og 62 første ledd, og som særskilt straff i forhold til Sunnmøre tingretts dom av 5.2.2008, til fengsel i 3 – tre – år og 3 – tre – måneder. Til fradrag i fengselstraffen kommer 72 – syttito – dager for utholdt varetekt.”**

- (3) A og B anket over saksbehandlingen, lovanvendelsen og straffutmålingen. Høyesteretts ankeutvalg tillot fremmet ankene over straffutmålingen, men ikke for øvrig.
- (4) *Jeg er kommet til at ankene ikke kan føre frem.*
- (5) Saken omfattet for lagmannsretten ytterligere to tiltalte i tillegg til A og B.
- (6) Det faktiske hendelsesforløp som lagmannsretten på bakgrunn av lagrettens kjennelse har lagt til grunn, er dette:
- (7) Fornærmede i saken, C, er født og oppvokst i X. Det er opplyst at hun kommer fra en relativt ressurs svak familie, og at hun sluttet tidlig på skolen for å være med på å forsørge familien. Hun kom til Norge via Sverige 6. september 2008 sammen med D. I forbindelse med innreisen ble det forevist pass med falsk dokumentasjon med tillatelse til å reise inn i Schengenområdet. Passet hennes var utstedt i annet navn. Ifølge den fødselsdato som var angitt, var hun fylt 18 år ved innreisen.
- (8) Anskaffelse av falskt pass og falsk dokumentasjon til Schengenområdet er kostbart, og lagmannsretten la til grunn at C ut fra sin økonomiske situasjon ikke hadde vært i stand til å betale for dette. Det ble ikke funnet bevist at de tiltalte hadde fremskaffet innreisedokumentene, og derfor lagt til grunn at en eller flere andre personer hadde vært bakmenn i organiseringen.
- (9) B og A kjørte med leiebil til Y for å hente D og fornærmede. De fire kjørte neste dag til Z, hvoretter hun ble innlosjert i en leilighet sammen med D og A. Lørdag 20. september 2008 kjørte de fire til Æ i en bil leid av B.
- (10) Om det videre hendelsesforløp heter det i lagmannsrettens dom:

”Ut på natten til søndag 21.9. oppsøkte D og A prostitusjonsstrøket i Æ. Som det fremgår av lagrettens kjennelse, er de frifunnet for å ha fremsatt trusler, men det legges til grunn at de var i kontakt med prostituerte på stedet. D og A oppholdt seg på prostitusjonsstrøket i over en time, inntil de ble pågrepet av politiet. De har siden vært varetektsfengslet.

Lagmannsretten legger til grunn at D og A denne natten forsøkte å berede grunnen for at fornærmede C kunne prostituere seg der.

...

På bakgrunn av observasjoner av C i prostitusjonsstrøket, finner lagmannsretten det bevist at hun faktisk har solgt seksuelle tjenester fra natt til søndag 21.9. 2008. Eksakt fra hvilket tidspunkt dette skjedde er ukjent. Da D og A ble pågrepet allerede første natt, kan det ikke legges til grunn som bevist at C hadde rukket å selge seksuelle tjenester før de ble pågrepet.

...

Fredag 26.9 leide B på nytt bil i Z, og kjørte til Æ. Det legges til grunn at han ankom Æ omkring kl 2100. Omkring kl 2330 kjørte han til prostitusjonsstrøket. Der skrek han til E og andre tilstedeværende prostituerte at han skulle drepe dem alle dersom de ikke skaffet C 'a place to stay'. I lagmannsretten har det vært et tema om meningen var at C skulle skaffes et sted å bo, et sted å stå på prostitusjonsstrøket eller begge deler. Lagmannsretten legger til grunn at meningen var å skaffe C et sted å stå der hun kunne selge seksuelle tjenester. B er en stor og kraftig mann, og truslene ble oppfattet som meget skremmende og reelle av de prostituerte. I motsetning til vanlig, holdt de seg nå samlet på grunn av truslene, og ringte politiet etter hjelp. B kjørte fra stedet, og hentet C. Før han kom tilbake med henne, hadde sivilt politi ankommet stedet. Da han kom tilbake ble han utpekt av de prostituerte, og både han og C ble pågrepet. Etter dette var B varetektfengslet i 72 dager. På grunn av opplysninger om hvor C bodde under oppholdet i Æ, ble det foretatt ransaking hos F. Også han ble pågrepet og varetektfengslet.

Det er på det rene at fornærmede var 17 år og seks uker da hun ankom Æ og prostituerte seg. Det foreligger ikke opplysninger om at hun ble utsatt for vold eller trusler fra de tiltalte. Selv om det ikke er nødvendig i forhold til skyldspørsmålet, legges det i forbindelse med straffutmålingen til grunn at hun befant seg i en sårbar situasjon. Det vises til at hun kom til Norge med svært lite penger. Hun hadde ingen mulighet til å klare seg økonomisk uten å få penger fra de tiltalte eller ved å skaffe midler fra annet hold. Hun snakket ikke norsk, og hadde bare begrensede engelskkunnskaper. Hun oppholdt seg i Norge med falsk identitet og med falsk innreisestilletelse, og hadde ikke kjennskap til det norske hjelpeapparatet. Æ var for henne en ukjent by, og hun hadde ikke et sted å bo, riktignok bortsett fra at F lot henne overnatte noen netter. En politietterforsker har forklart at fornærmede hadde en umoden atferd. Det er opplyst at hun i et politiavhør satte seg i en krok med hendene for ørene, når hun ikke ønsket å høre det som ble sagt. Bevisene i saken viser at de tre tiltalte var seg bevisst at C var i en sårbar situasjon. Av kommunikasjonskontroll i saken, som riktignok ikke omfatter noen av de tre tiltalte, fremgår at fornærmede i nærværende sak etter å ha blitt omtalt om 'hun horen' omtales på følgende vis: *'..Hun stakkars hun var snill hun, men han du vet. De hadde tatt hun uten at hun hadde den røde med du skjønner? Hun stakkar kunne ikke gjøre noe. For å gjøre jobb for han driten.'* Hvorvidt fornærmede på grunn av den sårbare situasjon hun var i hadde samtykket i å selge seksuelle tjenester er ukjent. Lagmannsretten legger på bakgrunn av det opplyste til grunn at hun på grunn av sin situasjon ikke hadde noen reelle og annen valgmulighet enn å prostituere seg etter ønske fra de tiltalte.

Selv om det ikke kan utelukkes at D og A var pågrepet før C første gang solgte seksuelle tjenester, legges det likevel til grunn at de i lovens forstand har *utnyttet* henne til prostitusjon da de har oppfylt alle nødvendige straffbarhetsvilkår. Ved straffutmålingen legges det til grunn at både de og B har utnyttet en person under 18 år til prostitusjon, jf. straffeloven § 224 tredje jf. første ledd, og at alle har vært med å legge forholdene til rette for slik utnyttelse og medvirke til de øvrige lovbrudd. De domfelles derfor for overtredelse av straffeloven § 224 første ledd bokstav a, og annet ledd bokstav a og b, jf. tredje ledd, jf. fjerde ledd.

Politiet har ikke lyktes i å beslaglegge penger som kan knyttes til prostitusjonsvirksomheten. Tatt i betraktning at D og A ble pågrepet første natt i Æ, uten at C var tilstede, og at B ble pågrepet da han kjørte *til* prostitusjonsstrøket med C, fremstår ikke dette som bemerkelsesverdig.

Hvilken eksakt kunnskap de tiltalte har hatt om fornærmedes alder er ukjent. Det er imidlertid klart at ingen av dem har gjort noe for å undersøke hvilken alder hun hadde.

Ved straffutmålingen legges det til grunn at det er tale om prostitusjon i fem dager."

- (11) De tiltaltes innbyrdes roller er av lagmannsretten beskrevet slik:

”Når det gjelder de tiltaltes innbyrdes roller, legges det til grunn at D hadde rollen med å få fornærmede til Norge. Det legges til grunn at han ankom Norge etter forutgående avtale om dette med A og B. Det vises til at C hadde begrenset med bagasje og økonomiske midler til å klare seg, og at henting i Y nødvendigvis må ha kommet i stand som følge av en avtale om dette. Ved å få fornærmede til Norge, har D hatt en nødvendig rolle for iverksettelsen av prostitusjonen. I Norge har han vært sammen med A og B ved transporten og tilretteleggingen. Lagmannsretten legger til grunn at det var A som var bindeleddet mellom D og B. Selv om det var D som kom med fornærmede til Norge, oppfatter lagmannsretten D og As roller som likeverdige. Bs rolle oppfattes som nødvendig og koordinerende. Han har hatt kunnskapen om Norge, kjennskap til steder der det kunne skaffes overnatting, tilgang til økonomiske midler og leiebiler, og han har hele tiden hatt kontakt med de øvrige tiltalte i saken. Lagmannsretten er enig med påtalemyndigheten i at det foreligger flest skjerpene omstendigheter i forhold til ham.

Alle de tiltalte har gjort det de har maktet for å unndra seg, og de øvrige tiltalte, fra straffansvar. På grunn av deres gjentatte og åpenbare usannheter har saken blitt unødig vanskeliggjort. Det foreligger ingen formildende omstendigheter i forhold til overtredelsen av straffeloven § 224.”

- (12) Som lagmannsretten riktig påpeker i de etterfølgende bemerkninger om straffutmålingen, er den rettspraksis som foreligger om straffeloven § 224 begrenset. Den nyeste avgjørelsen om grov menneskehandel er Rt. 2009 side 911. Her var imidlertid saken begrenset til lovanvendelsen, og straffutmåling var derfor ikke tema for Høyesterett.
- (13) I Rt. 2006 side 111 var derimot straffutmåling en del av ankesaken. Saken gjaldt grov menneskehandel til prostitusjon, og dertil som ledd i organisert kriminalitet, jf. straffeloven § 60 a. Straffen for de to domfelte var av lagmannsretten satt til fengsel i henholdsvis 5 og 3 år. Både påtalemyndighetens og de domfeltes anke over straffutmålingen ble forkastet.
- (14) Det er uten videre klart at denne saken gjaldt atskillig grovere straffbare forhold enn vår sak. Det er tilstrekkelig å nevne at virksomheten strakk seg over et langt tidsrom, at den omfattet seks fornærmede, og at de domfelte hadde en betydelig økonomisk vinning. Kvinnene levde under til dels meget uverdige forhold med svært begrenset bevegelsesfrihet.
- (15) Med dommen fra 2006 som bakgrunn har de domfelte anført at straffen i vår sak er vesentlig for strengt utmålt. Aktor har på sin side vist til at man i dag har mer kunnskap om hvilke helsemessige skadevirkninger menneskehandel til prostitusjon gjennomgående fører til, samt at det i den senere tid er skjedd en utvikling i synet på straffverdigheten av seksuallovbrudd – en utvikling som er nedfelt så vel i nyere norsk lovgivning som i internasjonale konvensjoner. Disse forhold tilsier at straffenivået bør heves i forhold til det nivået som ble lagt i 2006, og i et slikt perspektiv er straffene i vår sak i hvert fall ikke for strengt utmålt.
- (16) Jeg bemerker innledningsvis at avgjørelsen i Rt. 2006 side 111 var den første sak om grov menneskehandel til prostitusjon som Høyesterett fikk seg forelagt etter at straffeloven § 224 ble vedtatt ved lov 4. juli 2003 nr. 78 og satt i kraft samme dag. Formålet har rimeligvis vært å gi anvisning på et straffenivå som fremstår som adekvat etter en vurdering av blant annet straffverdighet og hensynet til allmennprevensjonen. Men jeg finner grunn til å fremheve at straffenivået etter nye straffebestemmelser ikke

nødvendigvis vil være endelig fastlagt ved én avgjørelse alene. Ganske særlig gjelder dette når det er tale om en type lovbrudd der synet på straffverdighet er under utvikling.

- (17) Dette bringer meg over i spørsmålet om det er grunnlag for en skjerping av straffenivået forankret i den utvikling som har funnet sted i de senere år med hensyn til økt oppmerksomhet rundt menneskehandel til prostitusjon og seksuallovbrudd som kan sies å ha tilknytningspunkter til denne. Jeg er kommet til at dette må besvares bekreftende.
- (18) Et viktig trekk ved de straffbare handlinger som rammes av straffeloven § 224, er at de ofte vil være grenseoverskridende i den forstand at virksomheten har virkninger i flere land. Dette gjelder ikke minst kategorien menneskehandel til prostitusjon, jf. § 224 første ledd bokstav a. Således var bakgrunnen for denne bestemmelsen i vår straffelov Norges tilslutning til FNs konvensjon 15. november 2000 om grenseoverskridende organisert kriminalitet og dens protokoll om menneskehandel mv. ("Palermo-protokollen"). Jeg viser til Rt. 2006 side 111 avsnitt 11.
- (19) Europarådets ministerkomité vedtok 3. mai 2005 en konvensjon om tiltak mot menneskehandel – "Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings". Konvensjonen ble åpnet for undertegning 16. mai 2005, og ble undertegnet av Norge samme dag. Norge ratifiserte konvensjonen 17. januar 2008, og den trådte i kraft for oss 1. mai 2008.
- (20) Konvensjonen inneholder krav til medlemsstatenes lovgivning på den materielle strafferettens område, blant annet krav om kriminalisering av menneskehandel. I St.prp. nr. 2 (2007–2008) konkluderte departementet med at konvensjonen ikke nødvendiggjorde lovendringer i norsk rett, jf. også Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 side 208. Artikkel 23 stiller krav om effektive, forholdsmessige og avskrekkende straffereaksjoner mot visse straffbare handlinger, herunder "trafficking in human beings", slik dette er definert i artikkel 4.
- (21) Jeg nevner videre at Europarådets ministerkomité 12. juli 2007 vedtok en konvensjon om beskyttelse av barn mot seksuell utnyttning og seksuelt misbruk – "Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse". Konvensjonen ble åpnet for undertegning 25. oktober 2007 og undertegnet av Norge samme dag. Den vil tre i kraft 1. juli 2010, men er ennå ikke ratifisert av Norge. Konvensjonen bygger videre på internasjonale forpliktelser til å kriminalisere handlinger knyttet til prostitusjon av mindreårige mv, jf. Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) side 208.
- (22) Konvensjonene er en videreføring av et internasjonalt fokus på skadevirkningene for ofrene. For utviklingen av straffenivået nasjonalt er det etter min mening av betydning at Norge har forpliktet seg til et strafferettslig vern mot en virksomhet som vil kunne innebære et betydelig skadepotensiale for ofrene. Vår sak gjelder grov menneskehandel til prostitusjon av barn under 18 år, jf. straffeloven § 224 fjerde ledd. Et stykke på vei er det for øvrig de samme hensyn som ligger til grunn for kriminalisering av kjøp av seksuelle tjenester, jf. straffeloven § 202 a, samt for personer under 18 år, § 203.
- (23) Den sårbare situasjonen som ofre for menneskehandel til prostitusjon befinner seg i, har i de senere år vært gjenstand for økt oppmerksomhet også fra norske myndigheter. I regjeringens handlingsprogram mot menneskehandel (2006–2009) "Stopp menneskehandelen" er det på side 6 uttalt:

”Det er viktig å merke seg at frykt for utsendelse, sanksjoner mot familie eller redsel for å bli sosialt utstøtt på hjemstedet utgjør viktige forutsetninger for bakmenn og hallikers mulighet til å utøve kontroll over kvinnene. Å flytte en kvinne til et miljø hvor hun er kulturelt, språklig eller fysisk isolert og avskåret fra en rettslig identitet og tilgang til sosial trygghet og rettssikkerhet, gjør at hun blir sårbar og isolert fra samfunnet. I et fremmed land kan krisesentre og andre hjelpetiltak være vanskelige å bruke på grunn av språkproblemer og frykt for utsendelse. Manglende kunnskap om lover og rettigheter og liten tiltro til rettsystemet skaper avmakt og rettsløshet hos ofrene.”

- (24) Når det gjelder økt viten om skadevirkninger for ofrene, nevner jeg studien ”Stolen smiles: a summary report on the physical and psychological health consequences of women and adolescents trafficked in Europe”, publisert i 2006. I rapportens konkluderende del heter det:

”Women suffer an extremely wide range of health problems, of which many are severe and enduring. It is therefore essential for women to have the appropriate assistance and support available that fosters their well-being, independence and reintegration.”

- (25) Som fremhevet av førstvoterende i Rt. 2006 side 111 avsnitt 50, er gjerningsinnholdet ved forbrytelser mot straffelovens bestemmelser om menneskehandel sammensatt, og det er viktige elementer av forbrytelser mot den personlige frihet og integritet, og av seksuallovbrudd. Når det gjelder seksuallovbrudd, viser jeg til Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 side 210, der det i avsnitt 7.3.1 ”Vern av ulike interesser” heter:

”Fellestrekket for bestemmelser som retter seg mot ufrivillig seksuell kontakt, er at kontakten oppnås på en måte eller i en situasjon som utelukker et reelt og fritt samtykke. Dette er tydelig i situasjoner som omfattes av voldtektsbestemmelsen eller ved misbruk av stilling, tillit eller avhengighetsforhold”.

- (26) Ved overtredelse av straffelovens § 224 om menneskehandel til prostitusjon vil det ofte være et tvangselement i gjennomføringen av den straffbare handling. Det kan ikke være uten betydning for utviklingen av straffenivået for denne kategori lovbrudd at det i senere års rettspraksis har skjedd en klar skjerpning av nivået for voldtektsforbrytelser etter straffeloven § 192 bokstav a og b.
- (27) Min konklusjon er at det etter at Høyesterett traff avgjørelsen i Rt. 2006 side 111, har skjedd en utvikling både nasjonalt og internasjonalt i synet på straffverdigheten av menneskehandel til prostitusjon, og at det ikke minst gjør seg gjeldende i tilfeller hvor straffeloven § 224 fjerde ledd kommer til anvendelse på grunn av at offeret er under 18 år. Det straffenivået som den gang ble lagt til grunn, kan derfor etter mitt syn ikke uten videre være utslagsgivende i saker som kommer til pådømmelse i dag.
- (28) Med dette som bakgrunn ser jeg nå nærmere på straffutmålingen i vår sak. Lagmannsretten har foretatt en grundig drøftelse av de allmenne hensyn som gjør seg gjeldende, og uttaler blant annet følgende:

”Menneskehandel er en type forbrytelse som i særlig grad rammer unge, fattige og ressursvake kvinner. De som rammes utsettes ofte for alvorlige trusler mot seg og sin familie, og har ofte store vanskeligheter med å komme seg ut av de kriminelle nettverkenes grep. Selv om etterforskningen i saken ikke har maktet å avdekke de bakenforliggende forhold, må det ved straffutmålingen tas hensyn til at dette er en type straffbare forhold som er vanskelig å avdekke. Ofte nekter de fornærmede selv for å

være eller å ha vært utsatt for vold, tvang eller annet press, på grunn av frykt for represalier mot seg eller sin familie i hjemlandet. Flere saker om menneskehandel har vist at de fornærmede først etter lang tid og opparbeidelse av tillit til norsk politi, har våget å fortelle at de har vært utsatt for menneskehandel. Til tross for øvrige bevis i saken, har C benektet å ha vært utsatt for menneskehandel eller å ha vært involvert i prostitusjon.

Menneskehandel krever normalt betydelige etterforskningsressurser for å bli avdekket og iretteført. Når først personer domfelles for befatning med denne type lovbrudd, er det nødvendig at straffene utmåles slik at de er tilstrekkelig allmenn- og individualpreventive.

...

Det er i slike saker tale om en form for profittmotivert kriminalitet der særlig unge kvinner utnyttes og deres personlige frihet og integritet krenkes. Handlingene har viktige element av seksualforbrytelse idet det er tale om å utnytte en person i en sårbar situasjon til å ha seksuell omgang med menn som hun ellers ikke ville hatt seksuell omgang med. Ofte er det tale om et meget høyt antall menn, før den fornærmede eventuelt kan ha håp om å slippe ut av bakmannens/nettverkets grep om henne. I nærværende sak ble prostitusjonen stanset etter fem dager fordi politiet pågrep B og fornærmede.

Det er et siktemål at straffen skal virke avskrekkende. Med lav oppdagelsesrisiko og mulighet for meget høy profitt vil det være vanskelig å fastsette straffer som er tilstrekkelig avskrekkende når gjerningspersonen ikke har moralske betenkeligheter mot å utnytte kvinner på dette vis. I nærværende sak var fornærmede under 18 år, og skal både i henhold til norsk lov og FNs barnekonvensjon anses som et barn.”

- (29) Jeg er enig i det lagmannsretten her uttaler.
- (30) Ved den konkrete utmåling av straff for de domfelte i vår sak, må det tas utgangspunkt i at de er funnet skyldig i grov menneskehandel. Fornærmede var på tidspunktet for den straffbare handling under 18 år. Lagmannsretten har videre i forbindelse med straffutmålingen lagt til grunn at hun også for øvrig befant seg i en sårbar situasjon.
- (31) Strafferammen for grov menneskehandel er fengsel inntil 10 år, jf. straffeloven § 224 fjerde ledd.
- (32) Lagmannsretten har fastsatt straffen for A til fengsel i 2 år og 10 måneder. Straffen er fastsatt som en fellesstraff som inkluderer straffbare forhold som ble rettskraftig avgjort ved tingrettens dom, og da slik at overtredelse av straffeloven § 224 isolert sett er bedømt til å medføre 2 år og 9 måneders fengsel.
- (33) For B har lagmannsretten fastsatt straffen til fengsel i 3 år og 3 måneder. Straffen inkluderer for ham også domfellelse for overtredelse av straffeloven § 227 første straffalternativ, og da slik at overtredelse av straffeloven § 224 isolert sett er funnet å kvalifisere til fengsel i 3 år og 2 måneder.
- (34) Jeg tiltrer lagmannsrettens vurdering av at B har hatt en mer sentral og koordinerende rolle enn A, og har dertil kommet til at lagmannsretten har utmålt en passende straff for de straffbare forhold de er funnet skyldig i.
- (35) Ankene fra de domfelte må etter dette forkastes.

(36) Jeg stemmer for denne

D O M :

Ankene forkastes.

(37) Dommer **Falkanger:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.

(38) Dommer **Indreberg:** Likeså.

(39) Dommer **Skoghøy:** Likeså.

(40) Justitiarius **Schei:** Likeså.

(41) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

Ankene forkastes.

Riktig utskrift bekreftes: